

Universal Declaration of Human Rights - Ladin

© 1996 - 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

Detlaraziun Universala di Dërc dles Porsones

Ressoluziun 217 A (III) dla sentada generala di 10 de dezëmbër dl 1948

Pream

Deache le reconescimënt dla dignité de düc i mëmbri dla comunité dla jënt y di medemi dërc inalienabli, é la fondamënta dla liberté, dla iustizia y dla pêsc tl monn;

deache la manćianza de reconescimënt y le desprijamënt di dërc dles porsones à portè pro a ac de barbaria, che ofënn la cosciënza dles porsones y deache al é gnü anunzié che n monn, olache les porsones à la liberté de parora y de religiun y la liberté da tëma y meseria é la majera aspiraziun dla porsona;

deache al va debojëgn da defëne i dërc dles porsones cun normes iuridiches a na moda che la porsona ne vëgnes nia sforzada da adorè la rebeliun sciöche ultimo meso contra la tirania y l'opresciun;

deache al va debojëgn da sostignì le svilup di raporc d'amizizia danter les Naziuns;

deache i popui dles Naziuns Unides à reconfermè tl Statut süa crëta ti dërc fundamentai dla porsona, tla dignité y tl valur dla porsona, tl'avalianza di dërc danter ël y ëra y à tut la deziun da promöie le progrès sozial y de mius condiziuns de vita te na majera liberté,

deache i Stać mëmbri s'à tut dant da miré, en colaboraziun cun les Naziuns Unides, al respet y al'osservanza universal di dërc dla porsona y dles libertës fondamentales;

deache na comprenjiun coletiva de chisc dërc y de chëstes libertës é de grandiscima importanza por realisé deplëgn chëstes obliances,

protlamëia la Reuniun Generala

chësta detlaraziun universal di dërc dles porsones sciöche ideal coletif da arjunje da düc i popui y dötes les Naziuns, a na moda che vigni porsona y vigni organn dla sozieté se sforzes, tignin tres amënt chësta Detlaraziun, da sostignì cun l'insegnamënt y l'educaziun, le respet de chisc dërc y de chëstes libertës, y da garantì tres mosöres nazionali y internazionali progressives, le reconescimënt universal y efetif y le respet danter i popui di Stać mëmbri y chi di teritori sotmetüs a süa iurisdiziun.

Articul 1

Dötes les porsones nasc lëdies y cun la medema dignité y i medemi dërc. Ares à na rajun y na cosciënza y mëss s'incuntè öna cun l'atra te n spirit de fraternité.

Articul 2

A vigni porsona ti spétel düc i dërc y dötes les libertës protlamà te chësta detlaraziun, zënza degöna desfarënzia porvia dla raza, dl corù dla pel, dl ses, dl lingaz, dla

religiun, dl'opiniun politica o de n'atra sort, dla provegnënza nazionala o soziala, dla richëza, dla nasciüda o de d'atres condiziuns.

Ala medema maniera ne pol gnì fat degöna desfarënza por la posiziun politica, iuridica o internazionala dl paîsc o dl teritore de chël che la porsona fej pert, anfat sce chësc é independënt, sot a n'aministrazion de crëta, nia autonom o sotmetü a val' sort de limitaziun de sovranité.

Articul 3

Vigni porsona à le dërt de vita, de liberté y de segurté dla porsona.

Articul 4

Degöna porsona ne po gnì tignida te stlavité o sorvidù; la stlavité y le comertz de stlâfs te bel anfat ci forma é proibis.

Articul 5

Degöna porsona ne po gnì sotmetüda a tortöra, tratamënc crödi, inumans o umilianc o puniziuns.

Articul 6

Vigni porsona à le dërt che al ti vëgnes reconesciü indlunch süa personalité iuridica.

Articul 7

Dötes les porsones é anfat dan la lege y à le dërt, zënza degöna desfarënza, da gnì defenüdes dala lege ala medema maniera. Dötes les porsones à le dërt da gnì defenüdes ala medema moda cuntra de vigni sort de discriminaziuns, che va cuntra chësta detlaraziun y cuntra vigni impiziamënt a na te' discriminaziun.

Articul 8

Vigni porsona à le dërt de na poscibilité reala de recurs pro i tribunai statai competënc cuntra aziuns che violëia i dërc fundamentai che ti vëgn reconesciüs a vigni porsona dala Costituziun o dala lege.

Articul 9

Degöna porsona ne po gnì arestada, sarada ia o esiliada arbitriamënter.

Articul 10

Vigni porsona à le dërt, te na posiziun de avalianza plëna, a n'audiënza publica y valia dan n tribunal independënt y imparzial, cun na determinaziun de sü dërc y de sü dovëis, sciöche de vigni acüsa penala te sü confrunc.

Articul 11

1. Vigni porsona che vëgn incolpada de n reat à le dërt da gnì reconesciüda sciöche inozënta, cina che süa colpa ne é nia gnüda cumprovada aladô dla lege te n prozès publich, olache ara à albü dötes les garanzies che va debojëgn por süa defenüda.

2. Degöna porsona ne po gnì condanada porvia de n'aziun o na tralascianza che ne ê nia punibla tl momënt dl'esecuziun, aladô dl ordinamënt iuridich nazional o internazional. Implü ne pol nia gnì dè na sanziun plü alta co chëra aplicabla tl momënt che le reat é gnü eserzitè.

Articul 12

Degöna porsona ne po gnì sotmetüda a interferënzes arbitreres te súa vita privata, súa familia, súa cíasa y súa corespondënza o gnì ofenüda te so onur y súa reputaziun. Vigni porsona à le dërt da gnì sconada dala lege cuntra chëstes interferënzes o ofenüdes.

Articul 13

1. Vigni porsona à le dërt da se möie lediamënter te n stat y da se chirì fora súa residënza lediamënter.
2. Vigni porsona à le dërt da s'un jì da n païsc, inçe dal sò, y da gnì zoruch te so païsc.

Articul 14

1. Vigni porsona à le dërt da chirì y da ciafè te d'atri païsc asil cuntra les persecuziuns.
2. Chësc dërt ne podarà nia gnì ghiré sce la porsona vëgn veramënter chirida por reac che n'é nia politics o por aziuns cuntra i fins y i prinziips dles Naziuns Unides.

Articul 15

1. Vigni porsona à le dërt da avëi na zitadinanza.
2. A degöna porsona ne pol ti gnì tut arbitrariamënter no súa zitadinanza, no le dërt da baratè zitadinanza.

Articul 16

1. Èi y ères cun n'eté adatada à le dërt da se maridé y mète sö familia, zënza limitaziun de raza, zitadinanza o religiun. Ai à i medemi dërc por ci che reverda le matrimone, tratan le matrimone y canche al vëgn deslié.
2. Les porsones po ma gnì dades adöm cun le consëns lëde y plëgn di nüc.
3. La familia é la basa naturala y fundamentala dla sozieté y à le dërt da gnì defenüda dala sozieté y dal Stat.

Articul 17

1. Vigni porsona à le dërt da avëi na proprieté personala o deboriada cun d'atri.
2. A degöna porsona ne pol ti gnì tut arbitrariamënter súa proprieté.

Articul 18

Vigni porsona à le dërt de liberté de pinsier, cosciënza y religiun; chësc dërt tol ite la liberté da mudé religiun o fede, y da mostrè, dassora o deboriada cun d'atri, tl publich o

tl privat, súa religiun o súa fede tl insegnamënt, tla pratica, tl cult y tl'osservanza di rituai.

Articul 19

Vigni porsona à le dërt de liberté de minunga y espresciun, cun laprò le dërt da ne gnì nia scintiné por súa minunga, y da chirì, ciafè y dè inant informaziuns y idees tres vigni meso y zënza tignì cunt de confins.

Articul 20

1. Vigni porsona à le dërt da se incuntè y se assozié en pêsc.
2. Degöna porsona ne po gnì sforzada da fà pert de n'assoziasiun.

Articul 21

1. Vigni porsona à le dërt da tó pert al govern de so paîsc, sides diretamënter che tres rapresentanc chiris fora lediamënter.
2. Vigni porsona à le dërt da ti rové pormez ales medemes condiziuns ai posc de laûr publics te so paîsc.
3. La orentè popolar a é la fondamënta dl'autorité publica; chësta orentè mëss gnì a espresciun tres lîtes regolars y dërtes, universales y valies, cun litaziun socrëta o n'atra prozedöra ecuivalënta a na votaziun lëdia.

Articul 22

Sciöche mëmber dla sozieté à vigni porsona le dërt de segurëza sozuala, sciöche incé da realisé tres mosöres nazionales y la colaboraziun internazionala, tignin cunt dl'organisaziun y dles ressurses de vigni stat, i dërc economics, soziai y culturai che va debojëgn por súa dignité y le svilup lëde de súa personalité.

Articul 23

1. Vigni porsona à le dërt da podëi laurè, da se chirì fora lediamënter súa profesziun, da avëi condiziuns de laûr iüstes y dalvers y da gnì defenüda cuntra la dejocupaziun.
2. Vigni porsona à le dërt da ciafè le medemo paiamënt por le medemo laûr zënza discriminaziuns.
3. Vigni porsona che laôra à le dërt da ciafè n paiamënt adatè y dalvers che ti garantësc a d'ëra y a súa familia n'esistënza aladô dla dignité umana, integrada sce al va debojëgn, cun d'atres mosöres de proteziun sozuala.
4. Vigni porsona à le dërt da mëte sö sindacac y da jì laprò por defëne sü interes.

Articul 24

Vigni porsona à le dërt da palsè y da avëi tēp lëde y dantadöt na limitaziun adatada dles ores de laûr y feries periodiches paiades.

Articul 25

1. Vigni porsona à le dèrt da avèi n standard de vita che garantèsces sùla sanité y so bēgnester y chēl de sùla familia, tignin cunt dantadōt dl'alimentaziun, dl quant, dl'abitaziun, dles cures mediches y di sorvisc soziai che va debojēgn, sciōche inće la segurēza tl caje de dejocupaziun, maratia, invalidité, vedovanza, vedlēza o sce ara perd a val'atra moda i mesi de sostēgn, porvia de condiziuns che ne depēnn nia da d'ēra.
2. Les umes y i mituns à le dèrt da ciafè cures speziales y sostēgn. Dūc i mituns, nasciūs tl matrimone o defora da d'ēl, mēss ciafè la medema sconsanza sociala.

Articul 26

1. Vigni porsona à le dèrt da ciafè n'istruziun. L'istruziun mēss ester altamo por ci che reverda la scora elementara y la formaziun de basa debann. L'istruziun elementara mēss ester obligatoria. Dōtes les porsones mēss podēi ciafè n'istruziun tecnica y profescionala y ti rovè pomez ala medema manira al'istruziun alta aladō de sùes capacitēs.
2. L'istruziun mēss se orientè al svilup plēgn dla personalité umana y al renforzament dl respet di dērc dles porsones y dles libertēs fundamentales. Ara mēss portè pro ala comprenjiun, toleranza, amizizia danter dōtes les naziuns y i grups raziai y religiusc y sostignì l'ativité dles Naziuns Unides por mantignì la pēsc.
3. I geniturs à le dèrt de prioritè da chirì fora l'istruziun de sù mituns.

Articul 27

1. Vigni porsona à le dèrt da tó pert lediamēnter ala vita culturala dla comunitè, da se gode les erts y da tó pert al progrès scientific y a sù benefizi.
2. Vigni porsona à le dèrt che i interesc morai y materiai che vēgn da sùla produziun scientifica, leterara y artistica vēgnes sconsà.

Articul 28

Vigni porsona à le dèrt da avèi n ordin social y internazional, olache i dērc y les libertēs nominades te chēsta detlaraziun po gnì realisà deplēgn.

Articul 29

1. Vigni porsona à dovēis devers la comunitè, deache ma dailò vara da se daurì al svilup lēde y plēgn de sùla personalité.
2. Da eserzitè sù dērc y sùes libertēs mēss vigni porsona ma gnì sotmetūda a chēs limitaziuns che vēgn fates fora dala lege por garantì le reonescimēnt y le respet di dērc y dles libertēs di atri y por adempli i dērc bojēgns dla morala, dl ordin public y dl bēgnester general de na sozietè democratica.
3. Chisc dērc y chēstes libertēs ne po a degōna moda gnì eserzità contra i fins y prinziips dles Naziuns Unides.

Articul 30

Degōna disposiziun de chēsta detlaraziun ne po gnì interpretada a na moda da ti dè insaci dèrt a n stat, n grup o na porsona da eserzitè n'ativité o n'aziun por tó y jì i dērc y les libertēs nominades te chēsta detlaraziun.